

УДК 37(091)(73)

Мілько Н.Є.

ПРОБЛЕМА ДІАЛОГІЧНОГО НАВЧАННЯ В АМЕРИКАНСЬКІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ ХХ СТОРІЧЧЯ

Постановка проблеми. Актуальність дослідження підтверджується структурними змінами в освітній галузі на сучасному етапі розвитку українського суспільства, які зумовлюють розробку та використання нової освітньої стратегії. Зміни, які відбуваються в оточенні індивіда вимагають, щоб він був належним чином підготовлений для функціонування у нових умовах дійсності. Якщо раніше педагоги і науковці орієнтувались на формування знань, умінь і навичок учнів і студентів, то зараз освіта націлена на розвиток і саморозвиток особистості, не тільки освіченої, але й здатної до самоорганізації та самореалізації своїх потенціальних можливостей, природних задатків. Взаємозалежність освітньої і соціально-економічної систем спонукає до нового визначення освітніх функцій, як функцій креативних і гуманістичних, що готують молодь до змін існуючої дійсності, створення кращої, яка б втілювала у собі гуманістичні цінності.

Сьогодні ми спостерігаємо як зростає культурологічна роль освіти. Це пов'язано з тим, що сучасні вимоги до цілей та змісту освіти зумовлені новими суспільними реаліями, які виникають у різних сферах життя. За таких умов метою освіти є навчити жити разом шляхом

формування знань про інших, про їх історію, культуру, традиції, мислення. Основними елементами навчання спільному життю, як зазначають фахівці, є навчитися отримувати знання (саморозвиток особистості), навчитися працювати, навчитися жити з іншими і самим собою [5].

Аналіз останніх джерел і публікацій. Дослідження проблеми діалогу як способу осягнення світу, мислення, стосунків з людьми був і є предметом ґрунтовних досліджень науковців (М.Бахтін, В.Біблер, М.Бубер, В.Оконь, В.Табачковський, С.Шендрік, К.Ясперс та інші). Так, наприклад, К. Ясперс називає однією з найважливіших ідей своєї концепції про сутність історії діалогову комунікативну взаємодію, яка є способом вирішення усіх можливих суперечностей і конфліктів, які виникають між представниками різних видів світогляду [6, с. 223]. М. Бубер розглядає діалог, як нерозривно пов'язаний з поняттям відкритості, щирості, звернутості один до одного, що у контексті сучасних проблем формування глобальної людської цивілізації з чисельними міжнаціональними та міжкультурними конфліктами ще раз доводить, що формування діалогічного мислення слід вважати вимогою часу [2, с. 108]. Актуальність діалогу зумовлюється процесом глобалізації, зростаючою взаємозалежністю людей із різних країн і сприяє здійсненню спільних проєктів, мирному вирішенню конфліктів, а також є шляхом до пошуку нових можливостей до взаєморозуміння та взаємозбагачення, подолання бар'єрів між націями, державами, культурами. Дослідження питання діалогу в освіті (Н.Барбаліс, В.Громовий, М.Култаєва, І.Предборська, І.Соломадін) дає можливість зробити висновки, що саме освіта, як соціальний інститут може сприяти розвитку критичного, свідомого мислення людини і, як результат, розвитку діалогічного мислення особистості.

Сучасні психологи і Заходу, і Сходу (Д.Аткінсон, Р.Бернс, Дж.Джанпольські, В.Кан-Калик, І.Кон, К.Роджерс та інші), що досліджують спілкування, знайшли безліч аргументів, які виводять вплив спілкування на розвиток емоційної та інтелектуальної сфер людини, її становлення. Наприклад, І. Кон в книзі “У пошуках себе: особистість і самосвідомість” говорив про те, що багатогранна особистість нового часу добровільно відокремлюється від інших, і, як наслідок, відчуває дефіцит спілкування, нездатність виразити багатство своїх переживань” [4].

Інший напрям змін, які обумовлені як цивілізаційними процесами, так і внутрішньо українськими, – треба виховувати людину більш самодостатню, людину вільну. У сучасному світі суттєвим чином розширюється комунікативне середовище, в якому проживає людина, зростає й міжособистісне спілкування. Безумовно, інформаційні, контактні впливи суперечливі, й для того, аби людина залишалась сама собою, а тим більше — щоб була ефективною у будь-якому виді діяльності або громадянському співіснуванні, вона має аналізувати всі ці впливи й діяти свідомо, відповідним чином реагуючи на інформацію та контакти. Це означає, що ми маємо формувати людину в особистісному відношенні більш розвинуту.

Тісно пов'язане зі сказаним наступне. Людина в майбутньому все більше буде жити не тільки в національному, а й у глобальному просторі. Ми маємо готувати людину до того, аби вона була ефективною й самодостатньою в світі сьогодення. Прогрес будь-якої країни – України чи США – не може успішно вирішуватись лише на національному рівні, прогрес набув загальноцивілізаційного характеру. І тільки та країна, яка перебуває в контексті загального розвитку цивілізації й органічно взаємопов'язана з іншими країнами, може ефективно розвиватись [1].

Одним із можливих засобів пошуку шляхів підвищення ефективності вищої освіти є дослідження зарубіжного педагогічного досвіду. Наука про освіту, як і інші галузі знань і суспільної практики, не

може розвиватися ізольовано від світового досвіду. Сфера освіти у цьому випадку підпорядковується загальним тенденціям і закономірностям розвитку. Тому сьогодні, на нашу думку, необхідно зосередитися на набутому досвіді у галузі освіти, а також і зарубіжному, переосмислити його, знайти шляхи використання передових ідей у вітчизняній освітній практиці, що і детермінувало **мету статті**.

Тому у своїй роботі ми намагаємось проаналізувати проблему діалогізації освіти у працях американських дослідників, щоб визначити її сутність та актуальність на сучасному етапі розвитку педагогічної науки.

Результати дослідження та їх обговорення. Існує реальна можливість використання досягнень педагогічної науки та інноваційної педагогічної практики США у становленні нової освітньої парадигми України, спрямований на різнобічний гармонійний розвиток особистості, підготовку до життя в умовах культурного, етнічного, лінгвістичного розмаїття, вона також пов'язана з прагненням України до тісної взаємодії зі світовим співтовариством у вирішенні глобальних проблем людства.

Науковці США займаються дослідженням цілого ряду актуальних проблем сучасності, і тому числі не оминають питання педагогіки та освіти. Аналіз спроб філософського осмислення процесу формування людини у широкому розумінні цього слова та їх концептуального оформлення в історичному вимірі має актуальне значення, бо дозволяє різним генераціям критично дивитися на результати взаємодії власної теорії та практики і робити відповідні висновки. Тому вважаємо доцільним дослідити та проаналізувати надбання науковців США з щодо освіти та виховання. Дослідження можливостей американської філософсько-педагогічної думки сприятиме розвінчанню ілюзій, що є небезпечними для сучасного етапу розвитку українського суспільства внаслідок невизначеності меж між дійсним і бажаним.

Формування засад справжнього громадського суспільства в США безпосередньо пов'язана із запровадженням у країні мультикультурної освіти, яка відображає розуміння й достойну оцінку різних культур. Вона реалізує природне право людини на свободу й право відчувати себе незалежною від будь-кого через свої політичні, національні, релігійні та моральні переконання. Розуміння мультикультуролізму вимагає відходу від застарілих ідеологічних цінностей та адаптацію до нового стилю життя у новому, демократичному суспільстві. Американські філософи й педагоги передбачають педагогічні заходи, які мають відбуватися задля залучення молоді до соціальної дії, розвитку критичного мислення, здатності до об'єднання в асоціації, турботи про суспільний добробут.

Критичне мислення та діалогічність є стержневими компонентами освіти в США вже понад півсторіччя, тому інтерес до них виказують багато педагогів та психологів (Н. Барбаліс, М. Вайнстейн, Дж. Дьюї, М. Липман та інші). Дослідження науковців доводять, що критичне мислення відповідає демократичному способу освіти, є методом формування менталітету молоді. Освіта в Україні тільки пристосовується до вимог світової освітньої системи, і тому не може ігнорувати ці обставини.

Джон Дьюї, американський філософ і педагог, праці якого суттєво вплинули на становлення філософії освіти США, наголошував на тому, що основною метою сучасної освіти є не просто надання учням інформації, але розвиток у них критичного способу мислення для адекватної оцінки нових обставин дійсності та вирішення виникаючих проблем. Освіта за Дж. Дьюї – це постійний процес відтворення чи реконструкції досвіду. “Ми не хочемо суспільства, яке встановлює внутрішні та зовнішні бар'єри для вільної взаємодії й активного спілкування з обміну досвідом. Суспільство, що надає рівні умови для всіх своїх членів, які гнучко пристосовуються до суспільних інституцій і до різних сферах співжиття, будемо вважати демократичним. Таке

суспільство мусить забезпечувати такою освітою, яка б орієнтувала індивідуальні інтереси в русло соціальних взаємин, скеровуючи особу, її звички та мислення на захист суспільних змін...” [3, с. 82] .

Щодо проблеми діалогу в освіті, неможливо не звернути увагу на підхід до діалогічної освіти, запропонований американським ученим Н.Барбалісом [7], в основі якого полягають ідеї Дж.Дьюї про демократію як про вільний обмін ідеями в умовах культурного та політичного розмаїття. Автор визнає, що сучасна система освіти побудована антидіалогічно. Діалог і діалогічні відносини, за Барбалісом, відповідають духу істинного плюралістичного демократичного суспільства. Автор наголошує, що навчити діалогу можливо тільки залучаючись до діалогу, наприклад, обговорюючи суспільно-політичні, соціальні, міжетнічні та інші актуальні проблеми сьогодення.

Також привертають увагу праці відомого американського теоретика освіти М.Липмана. На його думку метою освіти має бути розвиток розумної, мислячої особистості, він стверджує, що можна знати багато, але при цьому не бути розсудливою, розумною, творчою людиною. М.Липман був керівником програми “Філософія для дітей”, мета якої – підготовка учнів до подолання різноманітних життєвих ситуацій, до гармонійного входження людини до світу, соціуму, культури. Програма була побудована по демократичному принципу (неавторитарна форма, рівність можливостей). Основний акцент був зроблений на розвиток відкритості особистості, відкритості не тільки до діалогу з іншими, але й до самокорекції та самоаналізу. У центрі ідеї стоїть діалог, у процесі роботи в учасників діалогу формується правильне судження, ставлення до проблеми та шляхи її подолання.

Довіра та відкритість за Е.Шарпом (який продовжував розробку програми М.Липмана) є основними установами діалогу. Коли людина знаходиться в стані довіри, відкривається її власне “Я” і готовність до

спілкування, що сприяє розвитку стосунків між людьми та й визнання як своєї власної унікальності, так і унікальності іншої людини. Рівний обмін думками у стані довіри стає умовою продовження спільного пошуку істини. Крім того, в стані відкритості виникає можливість коректувати самого себе, свої думки та позиції.

Професор де Ніколас викладач Нью-йоркського університету у своїй книзі “Звички розуму” (Habits of Mind) наголошує на тому, що найважливішим досягненням сучасної освіти є розвиток таких умінь студентів, які допомагають їм примати повноцінну участь у житті людства. Він називає такі уміння “внутрішніми”. Автор впевнений, що освіта повинна бути основою для розвитку фантазії та уяви, що допоможе молодому поколінню знайти свій шлях у житті та суспільстві, налагодити стосунки та спілкування зі світом [8].

Самостійність і незалежність мислення, здатність до свідомого, критичного аналізу – це ті якості особистості, які має формувати освіта, спираючись на нове педагогічне мислення. Такі характеристики мислення дають можливість визначити його як діалогове. Нове мислення, засноване на принципі діалогу, є ознакою соціокультурних змін сьогодення у суспільстві. Проте освітні трансформації, мета яких становлення сучасного мислення людини, процес, який тільки розпочався у вітчизняному освітньому полі, і потребує свого осмислення і обґрунтування.

Освіта ХХІ сторіччя – це освіта для людини, яка вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати здобуті знання і набуті вміння для розв’язання проблем, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни. Така освіта і є основою нового педагогічного мислення.

Сучасна освіта покликана стимулювати здібності і розвивати творчий потенціал. Мовленнєва діяльність, а саме діалог, є не лише

способом навчання, але також формує вміння спілкуватися з іншими людьми, що є дуже важливою характеристикою людини нашого часу.

Висновки. Таким чином, креативність, діалогічність, мультикультурність мислення є яскравою ознакою людини епохи постмодерну, до реалій якої має готувати сучасна освіта. Аналізуючи дослідження, присвячені проблемам розвитку освіти США, ми можемо зробити висновки, що для практиків освітньої галузі неабиякий інтерес становить осмислення впровадження зарубіжного досвіду, що сприяє глибшому розумінню і осмисленню стану вітчизняної педагогічної науки і практики. Діалогізація, необхідний компонент сучасної освіти, обумовлений змінами педагогічних орієнтирів на цілі навчання. Складність, поліваріативність, невизначеність сучасного світу і проблематичність самого існування людства вимагає від свідомості людини здатності до визнання багатозначності та багатовимірності світу і по відношенню до цього людина повинна зайняти позицію діалогічної взаємостерпимості. Зазначені обставини зумовлюють орієнтацію моделі освітньої системи, котра б забезпечувала творення умов для діалогу між суб'єктами освітнього процесу.

Проте освітні зміни, метою яких є становлення сучасного мислення людини XXI сторіччя, процес, який тільки розпочався, потребує подальшого вивчення. Ураховуючи сучасні реалії освітньої системи України, глобалізаційні процеси, що відбуваються у сфері освіти, вважаємо, що обране нами коло питань про досвід американських вчених потребує подальшого змістовного дослідження, а саме, оскільки вища освіта кожної країни має власне національне коріння, яке глибоко проникає в національну культуру та національну історію і ці коріння визначають можливі шляхи проведення ефективних реформ в освітній

галузі, на нашу думку, проведення таких реформ може значною мірою ґрунтуватися на адаптації американського педагогічного досвіду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Американська філософія освіти очима українських дослідників: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Полтава: ПОІППО, 2005. – 281 с.
2. Бубер М. Два образа веры / М.Бубер. – М.: Прогресс, 1995. – 408 с.
3. Дьюї Дж. Демократія і освіта / Дж. Дьюї. – Львів: Літопис, 2003. – 294 с.
4. Кон И.С. В поисках себя: личность и самосознание / И.С.Кон. – М.: Политиздат, 1984. – 318 с.
5. Філософські абрисы сучасної освіти: монографія / [І.Предборська, Г.Вишинська, В.Гайденко, Г.Гамрецька та ін.; за заг. ред. І.Предборської]. – Суми: ВТН “Університетська книга”, 2006. – 226 с.
6. Ясперс К. Смысл и назначение истории / К.Ясперс. – М.: Наука, 1994. – 323 с.
7. Burbules, Nicholas C. Dialogue in teaching: theory and practice. – Teachers College Press, Columbia University /Burbules, Nicholas C. – N.Y.: Paragon House, 1993.
8. De Nicolas A.T. Habits of mind: an introduction to the philosophy of education / De Nicolas A.T. – New York: Paragon House, 1989.

АНОТАЦІЯ

Мілько Н.Є. Проблема діалогічної освіти в американській педагогічній думці ХХ століття. У статті розкривається актуальність розвитку діалогічного мислення, яке зумовлене змінами педагогічної стратегії сучасності. Аналізуючи погляди американських дослідників, розкривається необхідність впровадження діалога в освіту, як умови становлення граматично-розвинутої і готової до діалогу особистості.

Ключові слова. *Освіта, спілкування, діалог, діалогічність, комунікативне середовище.*

АННОТАЦИЯ

Милько Н.Е. Проблема диалогического обучения в американской педагогической мысли XX столетия. В статье раскрывается актуальность развития диалогического мышления, которая обусловлена изменениями педагогической стратегии современности. Анализируя взгляды американских исследователей, раскрывается необходимость внедрения диалога в обучение, как условие становления гармонично-развитой и готовой к диалогу личности.

Ключевые слова. *Образование, общение, диалог, диалогичность, коммуникативная среда.*

SUMMARY

Milko N.E. The problem of dialogical studying in American pedagogical thought of the XX century. In the article the actualization of development of dialogical speech, which is determined by changes in pedagogical strategy of modernity, is considered. Analyzing the views of American scientists the necessity of introduction the dialogue into education, as condition of development of harmonically-grown personality is revealed.

Key words. *Education, communication, dialogue, dialogism, communicative environment.*